

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון כ"ב
תשע"ג
חשוון 442

"ובנחה יאמר" – הארון והתקווה

"חומש", וזה מעניק תקווה רבות, ואכן דבר קיומו הנצחי של עם ישראל, למרות שבכל דור ודור קמים עליו לכלותו, היה והנו פלא עצום וחידה בלתי פתורה. כיצד ייתכן שעם מפוזר ומפורד בין העמים, ללא יכולת התגוננות כלשהי, מצליח למרות הכול לשרוד? דברים כדרכנות כתב הסופר האמריקאי מרק טווין, שנוסכים בנו תקווה גדולה. וכך כתב:

אם הסטטיסטיקה מדויקת הרי שהיהודים הם רק אחוז אחד של הגזע האנושי. כוכב קטן מהבהב, עכור ועלוב, האובד בזוהר שביל החלב. הגיוני שכמעט ולא היה צריך לשמוע אודות היהודי, אבל שומעים, ותמיד שמעו עליו. הוא זוהר ככוכב לכת בשמים לא פחות מן המעצמות הגדולות. חשיבותו המסחרית מרקיעה שחקים בחוסר כל יחס למספרו באוכלוסייה הכללית. תרומתו לרשימת הכבוד של אישים בספרות, מדע, אומנות, מוסיקה, כלכלה, רפואה ומדעי הרוח חורגת מכל קנה מידה. הוא ידע להילחם על נפשו, בכל הדורות, גם כאשר ידיו כפותות לאחור. מותר לו להתהדר בכך. המצרים, הבבלים והפרסים קמו בזמנם, מילאו את שְׁמֵינו ככוכבי שביט עד שזיוו דעך ונמוג לחלוטין; בעקבותיהם באו היוונים והרומאים ברעמים כבירים עד שנשתתקו ונעלמו; עמים אחרים זינקו והחזיקו בלפיד הגדול עד שכבה, וכיום הם יושבים בחשכה תחת השמש. היהודי ראה את כולם, ניצח את כולם ועוד איננו מראה סימני התדרדרות, גם לא תופעות של זיקנה, לא תשישות ולא אובדן תנופה. ערנותו לא כהתה וחכמתו לא פגה. כל הברואים הינם בני-תמותה פרט ליהודי; כל עוצמה כורעת רק שלו שרירה וקיימת. מהו סוד חיי הנצח שלו? (מסע תענוגות לארץ הקודש, ירושלים 1999, עמ' 193–207).

התשובה לתמיהתו של מארק טווין נאמרת תדיר בכל פעם שפותחים את ארון הקודש בבתי הכנסיות. פינו ממלל שירה, את ה"חומש" השביעי, שאינו אלא התשובה הנצחית של העם הנצחי, שהוא הוא התגלותו של הקב"ה בעולם. זה סוד חיי הנצח שלנו ועם סוד זה נוכל לשרוד את כל הקמים עלינו. כך היה בעבר וכך יהיה תמיד.

הרב ד"ר אמיר משיח
ראש ההתמחות למחשבת ישראל

מן המפורסמות, כי דעתם של חז"ל הייתה רחבה ביותר, אולם אנו נוטים לומר את הדברים בעת שאנו נפגשים עם דברי חכמתם בהלכה או באגדה. יש לשים אל לב כי חכמתם נוגעת גם לחינוך האומה בדברים שנעשים תדיר על ידיו, אך יש בהם הרבה מן החינוך והתקווה לעם הסובל והנרדף. הדברים נכונים לימים ההם וכך הוא בזמן הזה. לצערנו, בכל דור ודור קמים עלינו לכלותנו, וגם בימינו אנו, כאשר נשמעים איומים מצד אויבנו העוסקים בפיתוח נשק להשמדה המונית תוך הצהרה ברורה למה שנשק זה עתיד לשמש.

הפסוקים הנאמרים על ידיו כל אימת שאנו מוציאים ומכניסים את ספר התורה לארון הקודש מסומנים בתורה בני הפוכה בתחילתם ובסופם: "ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך. ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל". מסבירים חכמים (שבת קטו ע"ב – קטז ע"א):

פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא סימניות מלמעלה ולמטה [...] רבי אומר [...] מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו [...] אמר רבי יונתן: חצבה עמודיה שבעה – אלו שבעה ספרי תורה.

יש לנו אם כן שבעה "חומשים" ולא חמישה. אך מהו הרעיון שטומן בחובו "חומש" זה העומד בפני עצמו, ולו רק שמונים וחמש אותיות? את התמיהה ואת התשובה נתן לנו הספרי:

"וינסו משנאיך", וכי יש שונאים לפני מי שאמר והיה העולם? אלא מגיד הכתוב שכל מי ששונא את ישראל כאלו שונא את מי שאמר והיה העולם. כיוצא בו אתה אומר "וברוב גאונך תהרוס קמניך" וכי יש קמים לפני מי שאמר והיה העולם אלא מגיד הכתוב שכל מי שקם על ישראל כאלו קם על המקום" (ספרי, במדבר, פרשת בהעלותך, פסקא פד).

גם הגויים, אם כן, מבינים שהקב"ה מתגלה בעם ישראל. וכך אומר הפסוק בתהלים (פג, ה-ו): "אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד: כי נועצו לב יחדו עליוך ברית יכרתו". ההצהרה היא להכחיד את שם ישראל, אך בעצם הכול נגדך ה'. יש לכך אפילו נפקא מינה הלכתית: אמר רבי חנינא: נכרי שהכה את ישראל חייב מיתה, שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי. ואמר רבי חנינא: הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה (סנהדרין נח ע"ב).

אכן, שמונים וחמש אותיות, אבל הן "חומש" העומד בפני עצמו ומוסר לנו מסר חשוב ביותר לקיומנו ולהישרדותנו.

מיהו המחנך והמנהיג האידיאלי?

משובחים שיניבו פירות דשנים שהכנסתם מרובה, ולהרוויח יותר כסף. חקלאי זה, שלא קרא ולא שנה, אינו מבין את ערך שדהו, הולך וזורע בשדהו מאכל לבהמות ובכך גורם לעצמו הפסד עצום. עם ישראל המשופע במידת האהבה, במידת החסד, פתח את לבו לתת לצורך בניין המשכן. הנשיאים לא הכירו בכך ואיחרו לתרומת המשכן.

איזהו נשיא? איזהו מחנך או מנהיג?

נשיא צריך להנחות ולרומם את שבטו ולהביאו לידי גילוי מושלם של יכולתו הפיזית והרוחנית שימלא בה את חלקו. עליו להאמין בטוב העצום הגלום בשבטו. על כן נחסרה האות "י מהנשיאים (שמות לה, כז).

מכאן נעבור למחנכים. מחנך שאינו מאמין בתלמידיו, ברצון העצום והטוב ובכוחות הגדולים הגלומים בחניכיו ובתלמידיו ועל ידי כך לרוממם, לא יכול להיות מחנך. על המחנך לרומם כל חניך באופן אישי לפי כוחותיו המיוחדים לו, וכן גם באופן כללי של כלל תלמידיו. לא בכדי פרשות ויקהל-פקודי מחוברות. "ויקהל" משמעותו התכנסות וקהילה, ואילו המילה "פקודי" קשורה להתפקדות של פרטים ולאינדיווידואליות. שתייהן באות יחד; הקהילה והפרט, הכלליות והאדם הפרטי. כל אחד דורש השקעה בפני עצמה אך "הא בהא תליא". המחנך, המנהיג את הקהילה, צריך לדעת שהקהילה המושלמת ביותר היא זו המורכבת מאינדיווידואלים המחוברים לאינדיווידואליות שלהם ונותנים לה ביטוי. וכן, אף כאשר המטרה היא אך ורק הגשמת הפוטנציאל האינדיווידואלי, הרי יכול לממש את יחודיותו בצורה אופטימלית אך ורק כחבר בקהילה.

מקורות: ספרו של הרב משה צבי נריה: "נר למאור" לפרשיות השבוע; ספרו של הרב חנן פורת "מעט מן האור" לפרשת שמות; באתר האינטרנט של בית חב"ד:

http://www.he.chabad.org/library/article_cdo/aid/1797257

הדר אנגל

סטודנטית בהתמחויות לתושב"ע ולמחשבת ישראל
ובמכון הגבוה לחינוך ואמונה

פרשות "ויקהל-פקודי" עוסקות בעיקרן במשכן ה'. לאחר שבני ישראל חטאו בעגל הזהב ונסלח להם על ידי תחנונו של משה רבנו, משה מקהיל את בני ישראל ומוסר להם את הציווי לנדבת המשכן. משה אינו מטיל מס כדי להבטיח את הסכום הנדרש לבניין המשכן, מלבד "מחצית השקל" המיועד רק לאדני המשכן. לדברים הנוותרים הנצרכים לבניית המשכן הוא מבקש נדבת הלב, כאמור: "כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' " (שמות לה, ה).

הרב חנן פורת, בספרו "מעט מן האור", שואל, "היעמוד העם באתגר, ויוכיח כי לא רק להתפרק מנוזמיו בשכרון המחול הוא יודע!" משה משרטט את "המפרט הטכני" הנדרש והעם יוצא מלפניו בדומיה... לא נדרשו מילים רמות ודיבור חוצה להבות על דבר התרומה. המעשים מדברים בעד עצמם. עם ישראל נרתם למשימה זו, ובגדול. "יד פעמים חוזרת המילה המנחה "הביאו" בפרשתנו ומלמדת על נדבה. נדבה גדולה מכל חלקי העם – איש ואישה, מפשוטי העם ומנשיאי העדה. עם ישראל כולו פותח את לבו ונותן. הרבה שפע ונדבה היו עד שמשה נאלץ להעביר קול במחנה על הפסקת הנדבה: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואישה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מלהביא" (שם לו, ה).

לעומת זאת, דווקא הנשיאים איחרו לתרומת המשכן: "והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלואים לאפוד ולחושן" (שם לה, כז). על פי רש"י, "אמרו נשיאים, יתנדבו צבור מה שמתנדבים, ומה שמחסרים אנו משלימים [...] ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות אחת משמם – 'והנשאים' כתב".

הרב משה צבי נריה מפרש בספרו "נר למאור" שלא מידת העצלות השלילית היא ששלטה בהם. הפגם היה שלא הכירו את הרצון, הכיסופים וכוח ההתנדבות העצום הגלום בכנסת ישראל לבניין המשכן. נשיא אשר אינו יודע את שאיפותיו של צאן מרעיתו, אינו מבין את הפוטנציאל הגלום בשבטו. הרב מביא בדבריו משל לחקלאי כסיל, בעל שדה משובח ליד מעיין. ביכולתו של הכסיל החקלאי לזרוע בשדהו ירקות

הציונות הדתית בעקבי רבנו הרצי"ה זצ"ל

מדבריו לפרשת ויקהל, תשל"ד
אדם לעמל יולד

ברוריה מכמך

"ויקהל-פקודי" הוא הזוג האחרון של פרשיות ספר שמות, וענינו סידור הקמת המשכן. אף "תרומה-תצוה" עוסקות בהקמת המשכן, אבל שם מופיעה התיאוריה, ופה הביצוע בהקמה המעשית, אלו הם שני הצדדים של בנין בית המקדש: **ללמוד ולקיים**.

[...] יש זמן של עשיית מלאכה ויש זמן של שלילת מלאכה. כבר בפרשיות ההכנה לעבודה, הוזכרה שלילת העבודה ביום השבת, כמו שנאמר: "ושמרו בני ישראל את השבת", וכן בפרשיות של הקיום המעשי של העבודה מופיע ענין מנוחת השבת. כאן מתגלה הדרכת יוצר האדם ומחנך האדם, לגבי ערך המלאכה. **"אדם לעמל יולד"**, "ליעמל תורה" וגם "ליעמל מלאכה" בכלל [...].

השבת מביאה ערך ואיזון בערך עבודת האדם. הסדר הבריא של חיי האדם הוא שיעסוק במלאכה ולא בבטלה. "כל תורה שאין עימה מלאכה סופה שפְּטָלָה". במלאכה יש גם צד של קדושה מצד מה שהאדם יוצר, אבל המקור הוא בקודש, וממנו גם נמשך ערך למלאכה ולפעילויות שבחול [...]. המקור למלאכה הוא במשכן, מלאכה שהיתה במשכן נקראת אב, ומלאכה שלא היתה היא במדרגה שניה. ערך החול שבחיים נקבע על-פי מקור הקודש, ערך מלאכה שבחולין נאמד לפי מלאכת הקודש. מלאכה שהיתה בקודש, קובעת את החשיבות. כך גם לגבי ערך הצבא. הצבא שלנו חשוב מאד, אבל יש לזכור שהצבא הראשון היה הצבא של עבודת הקודש, צבא הלוויים משרתי הקודש, ומתוכו נמשך ערך כל יוצאי הצבא המלחמתי בישראל. ערך משמיות הצבא והמלאכה הוא כפי מקורם בקודש. לכן מתוך "ושמרו בני ישראל את השבת" מתברר מתי יש מקום למלאכה ומתי אין מקום למלאכה. ביטול עבדות מצרים והופעת חירותנו המוחלטת שמשתכללת על-ידי שמירת כל חוקיו, במדבר ממצרים לירושלים, הם **דרך השבת**. "ראו כי ד' נתן לכם השבת", זו מתנה שבאה עם ידיעה, כי "הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו", והיא קובעת את סדר החיים של עם ישראל: שבת היא הנשמה של ששת ימי המעשה.

מתוך: **שיחות הרב צבי יהודה – שמות**, בעריכת הרב שלמה אבינר, ירושלים תשנ"ג, עמ' 385–388.